НОВИ НАЧИН ОБРАЧУНА ЛИЧНИХ ПРИМАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

Слободанка Поповић, *dipl. iur*[1]
мр Јелена Поповић[2]

1. УВОД

Опорезивање дохотка има веома широк обухват и највећи број пореских обвезника у поређењу са осталим порезима који припадају пореском систему једне друштвено-политичке заједнице. Приликом утврђивања правила опорезивања дохотка мора се имати у виду веома велики број односа (уговорних, радно-правних, инвестиционих и других) између физичких и правних лица у једном друштву из којих може проистећи приход који би се сматрао дохотком.

Порез на доходак је порез који плаћају физичка лица као обвезници пореза. Одређени облици пореза на доходак плаћају се по одбитку, а то значи да исплатилац опорезивог дохотка одбија износ пореза и уплаћује тај износ у име и за рачун пореског обвезника. Ово не значи ни у ком случају да исплатилац постаје порески обвезник, већ искључиво поступа као посредник између пореског обвезника и његовог дохотка и рачуна јавних прихода (државе) којој порез, по правилу, припада.

Други облици облици пореза доходак плаћају се на основу пореске пријаве од стране самог обвезнка, без посредника у плаћању (порез на доходак од капитала, порез на доходак од капиталних добитака и одређене врсте осталог дохотка).

Један од основних облика пореза на доходак који се плаћа по одбитку јесте порез на доходак од личних примања.

У Републици Српској, а према члану 3. Закона о порезу на доходак („Службени гласник Републике Српске“, бр. 60/15, 5/16, 66/18, 105/19 и 123/20), порез на доходак плаћа се на доходак од личних примања, самосталне дјелатности, ауторских и права сродних ауторском праву и права индустријске својине, капитала, капиталних добитака, из страних извора и осталог дохотка.

Под личним примањима сматрају се сва директна и индиректна плаћања из радног односа, а која подразумијевају бруто плату и друге бруто исплате запосленом, укључујући регрес, топли оброк, плаћање прековременог рада, бонусе, накнаде и додатке на услове рада, посредне олакшице, скривене исплате личних примања (плаћања која врши послодавцу у корист запосленог или било ког члана његове породице), коришћење службеног возила у приватне сврхе, било које плаћање или повратак трошкова које оствари запослени, поклони које послодавац даје запосленог, и друге исплате и користи из радног односа уколико нису ослобођене и другачије опорезоване.

Произилази, дакле да је опорезиви приход у случају утврђивања пореза на доходак од личних примања бруто лично примање (плата).

Свака држава има фискалну слободу да уреди опорезивање рада на начин који најбоље одражава њену пореску политику, њен степен развоја и првредни и економски раст уопште.

[1] Министарство финансија Републике Српске, s.popovic@mf.vladars.net
[2] Министарство финансија Републике Српске , jelena.popovic@mf.vladars.net

Мјерама пореске политике посебно у домену рада држава може подстицати различите облике радног ангажмана, различите периоде и трајање радног ангажмана, различите облике стицања дохотка (самосталан или несамосталан рад), па и сам привредни развој.

Свака држава одлучује у којем моменту коју од мјера је насврсисходније примјенити имајући у виду укупно стање привреде.

Основни циљ Републике Српске је стварање услова за проширење привредних капацитета било постојећих или нових, тиме отварање радних мјеста и раст плата у свим секторима.

БРУТО И НЕТО ПЛАТА

Бруто и нето плата основни су појмови везани за плате радника. Веома мали број људи зна рећи шта представља бруто износ, а још мањи број зна како се тај износ на крају претвори у нето.

Већини је, дабоме, познато да је бруто износ већи, али исто тако људи знају да на руке (подразумијева се: на рачун) добију нето, па се у правилу са том мистичном бруто бројком и не замарају. Она је само нека бројка на платном листићу.

Искуствено, већина људи не жели се чак ни упуштати у дискусије о разради плате, не занима их како се од тог брута изгуби већа количина новца до коначног нето износа, сматрају да дискусија није вриједна труда јер се око тога „ионако ништа не може урадити“.

Познато је, у грубо, да се негдје између брута и нета скривају порези и доприноси, а да се од њих плаћа здравство и пензионо и ту се према мишљењу већине нема шта дискутовати, то свима треба, док се најчешће поведе жустра расправа о износима и партиципацији у тим трошковима.

Такве реакције представљају врло лош став према властитом раду, према перцепцији послодавца, као и према држави која финансира све јавне потребе које утичу директно или индиректно на рад. Али не само према тим стварима, већ лош став и према власитом здрављу и старости. Дакле, унутар те бруто – нето разлике је новац који се одваја за то да држава брине о здравственој добробити сваког појединца али и о томе да у будућности постоји каква таква сигурност у пензији. С обзиром да се ради о препуштању бриге о многим питањима држави у руке, а све се финансира новцем радника, неодговорно је постављати се ингорантски према познавању тог рачуна.

Дакле, шта је то бруто плата?

Бруто плата је износ који послодавац мора да заради да би радник добио нето плату. Бруто плата је укупан трошак запослења појединца код послодавца.

Бруто плата је минимални износ који радник мора створити радом у фирми да би фирма била на финансијској нули, ако фирма не створи тај новац за бруто плату долази до губитка за фирму. Ако фирма даље, нема капитала са којим може покрити разлику до бруто плате радника она има моментални губитак и постаје неликвидна.

Бруто плата је износ који послодавац даје за сваког појединачног радника.

А шта је нето плата?

Нето плата је новац који у коначници радник прими на рачун (на руке). То није износ рада радника, износ рада појединог радника је бруто плата, међутим, разлику до нето износа, радник мора подијелити са државом и фондовима социјалне сигурности, наравно у складу са законом.

Република Српска Законом уређује плате запослених који припадају јавном сектору, односно запослених чије плате се исплаћују из јавних средстава, док само предлагањем одређених мјера, најчешће у оквиру пореске политике, Влада Републике Српске може утицати на раст примања запослених код послодаваца који не припадају јавном сектору.

Историјски посматрано, модел обрачуна пореза на доходак на лична примања и доприноса на лична примања мијењао се почевши од 2009. године, када је промијењем модел обрачуна са дотадашњег „нето модела“ на „бруто модел“. Међутим, та промјена утицала је искључиво на промјену основице пореза на доходак који се од 01.01.2009. године плаћа на укупно лично примање умањено за доприносе.

Такође, основица доприноса се од 01.01.2009. године утврђује у бруто износу, односно, основица доприноса је укупно лично примање на које се плаћа порез на доходак.

Прије ових измјена основица и пореза на доходак од личних примања и доприноса била је нето плата запосленог, односно нето лично примање па су промене стопа или других аспеката опорезивања имале за посљедицу повећање или смањење укупног издвајања послодавца, а не нето плате радника.

Зашто је то тако?

Уколико имамо као основицу и пореза и доприноса нето лично примање обрачун се врши полазећи искључиво од тог нето личног примања и раст или смањење пореза и доприноса не може ни обрачунски ни законски бити од утицаја на нето примање. Једини утицај на нето лично примање могао је имати послодавац и радник који су плату уговарали, свакако у оквирима тада постављеним, Општег колективног уговора.

Са друге стране, порез на лична примања и доприноси су издвајања која у теорији представљају издвајања из плате радника, и порески обвезник је радник, не послодавац.

Како би се у одређеној мјери дошло до заинтересованоти радника за пореске аспекте плате, те како би се стварно повезала права која произилазе из доприноса и само плаћање доприноса потребно је било прећи на бруто обрачун основица, како је и урађено од 2009. године. Од 01. јануара 2009. године основицу доприноса представља укупно (бруто лично примање), а основицу пореза представља укупно (бруто) лично примање умањено за доприносе.

Међутим, овако утврђене основице морале су имати за посљедицу или боље речено подлогу, уговорену бруто плату како би се сви ефекти евентуалних промјена у оквиру опорезивања личних примања рефлектовали на то лично примање у нето износу, не на бруто износ, односно основицу.

Уколико, како је тада и било урађено, обрачун основице пореза и доприноса утврђујемо полазећи од уговорене нето плате долазимо до бруто плате уважавајући основни лични одбитак, па ефекат основног личног одбитка „остаје“ послодавцу и

смањује његов укупан трошак плате. Тако утврђивана основица је била основица и за доприносе што је произвело ефекат смањених доприноса због мање бруто плате.

Да би се ефекат пореских политика у односу на плате заиста примјенио на примање радника, у јулу 2018. године усвојен је пакет закона који су за циљ имали промјену обрачуна и уговарања плата, па је у радноправне и друге прописе уведен појам „плата“ који је подразумијевао плату у коју је већ укључен порез, с тим да су ове промјене урађене тако да се задржи постојећа бруто плата, а да ефекат промјене буде на плати сваког запосленог у Републици Српској.

Поред предметне измјене, повећан је и основни лични одбитак са дотадашњих 200 КМ на 500 КМ, па су све плате морале по закону бити повећане за 30 КМ.

Промјенама закона из 2020. и 2021. године збирна стопа доприноса смањена је са 33% на 32,8%, а основни лични одбитак је повећан на 8.400 КМ на годишњем, односно, 700 КМ на мјесечном нивоу.

Смањење стопе доприноса је тад утицало на умањење бруто плате, не на повећање нето плате, јер није била обавеза фиксирања, односно уговарања бруто плате.

Коначно, Влада Републике Српске је пакетом мјера из децембра 2021. године (Закон о измјенама и допунама Закона о раду, Закон о измјенама и допунама Закона о доприносима, Закон о измјенама и допунама Закона о порезу на доходак, те сви закони којима су уређене плате запослених у јавном сектору Републике Српске) промијенила, између осталог уговарање и обрачун плата у Републици Срспкој, на начин да је обавеза уговарања плате у бруто износу, те да се под појмом плате сматра бруто плата. Такође, измијењена је основица пореза на доходак, коју сада представља укупно (бруто) лично примање.

На овај начин, све промјене пореске политике у односу на лична примања, дакле и у односу на порез на доходак од личних примања и доприносе, утичу искључиво на нето лично примање запосленог.

Све измјене напријед наведене видљиве су на сљедећим примјерима:

НАЧИН ОБРАЧУНА ПЛАТА - нето плата	Примјер	НАЧИН ОБРАЧУНА ПЛАТА - плата прије опорезивања	Примјер	НАЧИН ОБРАЧУНА ПЛАТА - плата прије опорезивања	Примјер	НАЧИН ОБРАЧУНА ПЛАТА - бруто плата	Примјер
Фиксна нето плата	**1000.0**	**Фиксна плата прије опорезивања = (Н-20)/0.9**	**1088.9**	**Фиксна плата прије опорезивања**	**1088.9**	**Фиксна бруто плата**	**1620.4**
Бруто плата (БП=(НП-20)/0.603	1625.2	**Бруто плата (БП= Плата/0.67)**	1625.2	**Бруто плата (БП= Плата/0.672)**	1620.4		
Доприноси (бруто плата * 33%)	**536.3**	**Доприноси (бруто плата * 33%)**	**536.3**	**Доприноси (бруто плата * 32.8%)**	**531.5**	**Доприноси (бруто плата * 31%)**	**502.3**
Доходак (бруто плата - доприноси)	1088.9	Доходак (бруто плата - доприноси)	1088.9	Доходак (бруто плата - доприноси)	1088.9		
Лични одбитак	200.0	Лични одбитак	500.0	Лични одбитак	700.0	Лични одбитак	1000.0
Пореска основица (доходак - лични одбитак)	888.9	Пореска основица (доходак - лични одбитак)	588.9	Пореска основица (доходак - лични одбитак)	388.9	Пореска основица (бруто плата - лични одбитак)	620.4
Порез (пореска основица * 10%)	**88.9**	**Порез (пореска основица * 10%)**	**58.9**	**Порез (пореска основица * 10%)**	**38.9**	**Порез (пореска основица * 8%)**	**49.6**
Нето плата (бруто плата - доприноси - порез)	**1000.0**	**Нето плата (бруто плата - доприноси - порез)**	**1030.0**	**Нето плата (бруто плата - доприноси - порез)**	**1050.0**	**Нето плата (бруто плата - доприноси - порез)**	**1068.4**

Порески клин	**38.5%**		**36.6%**		**35.2%**		**34.1%**

На примјерима у тебели показано је да су у периоду уговорене плате прије опорезивања измјене Закона о порезу на доходак утицале на нето плату запосленог, а измјене Закона о доприносима су утицале на укупан трошак послодавца за тог запосленог. Посљедњом измјеном у смислу уговарања бруто плате постигнуто је да све промјене пореске политике у односу на лична примања утичу искључиво на нето плату запосленог.

Такође, значајно је истакнути да се измјенама које су вршене од 2018. године постигло постепено повећање нето плате запосленог за 68,4 КМ (на примјеру нето плате од 1.000 КМ) на трошак државе.

Наведене измјене довеле су до смањења пореског клина, који се рачуна као однос укупних доприноса и пореза на доходак и бруто плате, на начин да је смањен са 38,5% на 34,1% (на примјеру нето плате од 1.000 КМ). С обзиром да порески клин показује колика су давања држави од укупних трошкова рада, смањење тог показатеља указује на растерећење рада у пореском смислу.

Занимљиво је упоредити како би се кретао ефекат да није дошло до промјене у начинима уговарања плата. У наредној табели приказано је кретање укупног трошка послодавца, односно бруто плате, у случајевима поменутих измјена пореских закона уз задржавање фиксне нето плате:

НАЧИН ОБРАЧУНА ПЛАТА - нето плата	Примјер	НАЧИН ОБРАЧУНА ПЛАТА - нето плата	Примјер	НАЧИН ОБРАЧУНА ПЛАТА - нето плата	Примјер	НАЧИН ОБРАЧУНА ПЛАТА - нето плата	Примјер
Фиксна нето плата	**1000.0**	**Фиксна нето плата**	**1000.0**	**Фиксна нето плата**	**1000.0**	**Фиксна нето плата**	**1000.0**
Бруто плата (БП=(НП-20)/0.603	**1625.2**	**Бруто плата (БП=(НП-50)/0.603**	**1575.5**	**Бруто плата (БП=(НП-70)/0.6048**	**1537.7**	**Бруто плата (БП=(НП-80)/0.61**	**1508.2**
Доприноси (бруто плата * 33%)	**536.3**	**Доприноси (бруто плата * 33%)**	**519.9**	**Доприноси (бруто плата * 32.8%)**	**504.4**	**Доприноси (бруто плата * 31%)**	**467.5**
Доходак (бруто плата - доприноси)	1088.9	Доходак (бруто плата - доприноси)	1055.6	Доходак (бруто плата - доприноси)	1033.3		
Лични одбитак	200.0	Лични одбитак	500.0	Лични одбитак	700.0	Лични одбитак	1000.0
Пореска основица (доходак - лични одбитак)	888.9	Пореска основица (доходак - лични одбитак)	555.6	Пореска основица (доходак - лични одбитак)	333.3	Пореска основица (доходак - лични одбитак)	508.2
Порез (пореска основица * 10%)	**88.9**	**Порез (пореска основица * 10%)**	**55.6**	**Порез (пореска основица * 10%)**	**33.3**	**Порез (пореска основица * 8%)**	**40.7**
Нето плата (бруто плата - доприноси - порез)	**1000.0**	**Нето плата (бруто плата - доприноси - порез)**	**1000.0**	**Нето плата (бруто плата - доприноси - порез)**	**1000.0**	**Нето плата (бруто плата - доприноси - порез)**	**1000.0**

Порески клин	**38.5%**		**36.5%**		**35.0%**		**33.7%**

На примјерима у тебели показано је да у случају уговарања фиксне нето плате долази до смањења бруто плате, односно трошка послодавца за 117 КМ (на примјеру фиксне нето плате у износу од 1.000 КМ), док радник не добија ништа од тих пореских измјена. Такође, измјене на овај начин значиле би скоро дупло већи губитак јавних прихода, што би угрозило стабилност буџета.

Под нето личним примањем запосленог подразумијева се примање које запослени оствари када се од бруто плате према прописима и обрачуну важећим у датом моменту, одбије износ пореза и доприноса.

Може се у слободној форми закључити да је бруто плата онај износ који посматрано са аспекта запосленог, он заради, а нето плата је та иста плата само онај износ са којим запослени може слободно располагати.

Запослени не може располагати са дијелом плате коју чини порез на доходак и доприноси, јер је законом утврђено да се тај износ усмјерава у буџете, односно, фондове социјалне сигурности, међутим, бруто плата је суштински оно што радик заради.

Према прописима који су важећи од 01. јануара 2022. године, дио уговора о раду је бруто плата. Бруто плата представља основицу пореза на доходак. Бруто плата представља основицу доприноса.

Примјеном важећих законских мјера пореске политике, од бруто плате се одузима израчунати износ доприноса и израчунати износ пореза, и онај износ који остане исплаћује се, односно, ставља на располагање раднику. Тај износ представља

нето плату. Законом о раду поново је у законодавство Републике Српске уведен појам „нето плата“, што је логично, оправдано и на крају неизбјежно, јер када од било које цјелине (укупног, бруто) одузмете дио, оно што остане јесте нето.

3. ОСНОВНИ ЛИЧНИ ОДБИТАК

Посебан аспект у пореским политикама у односу на лично примање имају сви облици личног одбитка.

У правилу, као мјера политике заштите најнижих плата и допринос расту запошљавања и плата, у великој већини пореских законодавстава постоји основни лични одбитак чије постојање представља подстицај државе и повећању личних примања и расту потрошње.

Историјски посматрано, основни лични одбитак и лични одбици за камату на стамбени кредит и издржаване чланове породице постојали су и у Закону о порезу на доходак грађана из 2001. године, Закону о порезу на доходак из 2006. године, па и у каснијим законима о порезу на доходак.

Раније, пореска основица пореза на доходак физичких лица била је нето годишњи доходак, али обавеза плаћања пореза по одбитку постојала је приликом сваке исплате. Исплатилац дохотка је био у обавези да обустави порез и плати га приликом сваке исплате личних примања, док је обавеза сваког физичког лица који остварује доходак до 2006. године, а након 2006. године сваког лица који поред личног примања остварује и други доходак, да поднесе годишњу пореску пријаву у којој исказује свој укупан годишњи приход, признате трошкове за остварење тог прихода, пореска ослобађања и на крају утврди и пријави Пореској управи Републике Српске своју годишњу обавезу пореза на доходак. У зависности од врсте дохотка и важећих ослобађања сваки порески обвезник био је у обавези или да доплати порез или је био у преплати па је имао право на повраћај пореза.

Међутим, у Закону о порезу на доходак из 2006. године, а и касније постојала је одредба која је дала право исплатиоцу мјесечног личног примања да приликом обрачуна пореза на доходак умањи основицу за износ основног личног одбитка, што је при основици коју је представљало нето лично примање, умањивало његов укупан трошак. Са друге стране, није било утицаја на нето лично примање, па је ефекат умањења основице био у цјелости и дуго времена у корист исплатиоца дохотка.

Тек промјенама 2018. године, а и овим из 2021. године, порески обвезник је тај који има корист од прописаног основног личног одбитка.

Како?

Можемо рећи да је основни лични одбитак на годишњем нивоу износ који радник може зарадити, а да не плати порез. Уколико је износ који заради већи, мора на разлику да плати порез.

Овдје је нагласак на ријечи: „радник“. Само је радник тај за кога је то неопорезиво, што је и логично јер је он и порески обвезник. Овај износ умањује основицу пореза на доходак, али не умањује бруто плату.

Битно је овдје истаћи и разлику између „неопорезивог дијела плате“ и личног одбитка који се у жаргону често назива неопорезивим.

Тачно је да се на тај износ не плаћа порез, међутим, за тај износ се само умањује основица пореза да би се добио износ пореза који треба платити, за разлику од неопорезованих личних примања као што је трошак превоза. Наиме, када је одређено лично примање ослобођено пореза оно ни не улази у обрачун, па се обрачун плате врши без тог износа, док је код личног одбитка важно да се основица умањује за тај износ. Разлику чини у суштини износ од пореза на то умањење који „остаје“ у плати и исплаћује се раднику.

На сљедећем примјеру приказано је да би укидањем основног личног одбитка дошло до смањења нето плате пореског обвезника за 80 КМ:

НАЧИН ОБРАЧУНА ПЛАТА – бруто плата	**Примјер**	**НАЧИН ОБРАЧУНА ПЛАТА – бруто плата**	**Примјер**
Фиксна бруто плата	**1620.4**	**Фиксна бруто плата**	**1620.4**
Доприноси (бруто плата * 31%)	502.3	**Доприноси (бруто плата * 31%)**	502.3
Лични одбитак	1000.0	Лични одбитак	0.0
Пореска основица (бруто плата - лични одбитак)	620.4	Пореска основица (бруто плата - лични одбитак)	1620.4
Порез (пореска основица * 8%)	**49.6**	**Порез (пореска основица * 8%)**	**129.6**
Нето плата (бруто плата - доприноси - порез)	**1068.4**	**Нето плата (бруто плата - доприноси - порез)**	**988.4**

Дакле, видљиво је да је лични одбитак у суштини алат државе за повећање личних примања запослених и само на тај начин може бити кориштен.

Са друге стране неопорезива лична примања суштински смањују трошак исплатиоца јер су у потпуности ослобођена и пореза, а посљедично и доприноса.

4. ИЗМЈЕНЕ ПОРЕСКИХ ПРОПИСА ИЗ ДЕЦЕМБРА 2021. ГОДИНЕ

Закон о раду

Као што је напријед и поменуто, закони који су промијењени да би се остварио потпуни прелазак на тзв. бруто принцип и повећање примања радника, су прије свега Закон о раду, Закон о порезу на доходак и Закон о доприносима.

Измјене у Закону о раду су сљедеће:

Измијењен је **појам плате** – плата подразумијева **бруто плату** која представља основну плату, увећања плате прописаних законом о раду, колективним уговором и уговор о раду, порез на доходак и доприносе (члан 120 и 121. Закона о раду). Бруто плата подразумијева да се у елементима за утврђивање плате налазе порез и доприноси.

Тако, до бруто плате коју је неопходно уговорити долази се тако што се коефицијент сложености посла и цијене рада што представља основну плату помноже и добијени износ представља бруто основну плату. Практично било који или оба елемента за одређивање основне плате садрже порез и доприносе, па је и логично да њихов производ чини основну плату која садржи порез и доприносе (бруто основна плата). На основну плату се примјењују сва увећања плате која сходно одредби чл. 124. Чине увећање за радни стаж (тзв. минули рад), по основу радног учинка, отежаних услова рада, прековременог рада, рада ноћу, рада празником и другим данима у које се по закону не ради.

Практично, радник и послодавац **уговарају бруто основну плату**, која се утврђује на основу колективног уговора уколико постоји или општег акта или акта послодавца у којем су утврђени коефицијенти или цијена рада. Обрачунски, уколико постоје одређени коефицијенти и цијена рада који су утврђени у износу прије опорезивања или нето износу (што од 2018. године није у складу са Законом о раду), потребно је извршити њихов прерачун у бруто при чему је ирелевантно који од ова два елемента је прерачунат у бруто износ.

Са друге стране, уколико се ради о потпуно новом послодавцу и радницима потребно је одмах водити рачуна да износ коефицијента или цијене рада већ представља бруто износ. Посљедично, постотак увећања који се примјењује на бруто основну плату увећава је за исто тако – бруто износ. На крају добије се бруто плата од које се одузимањем доприноса и пореза на доходак добије нето плата која се исплаћује раднику.

Даље, из Закона о раду избрисана је одредба члана 122. којом је било прописано да се плата за обављени рад састоји од основне плате и радног учинка.

Радни учинак (норма, посебан резултат рада) је до сада могао бити елемент основне плате, међутим од ступања на снагу Закона о измјенама и допунама Закона о раду о којима је ријеч, радни учинак се одмјерава и утврђује у процентуалном износу од основне плате. Дакле, радни учинак повећава плату, не може је смањити.

Основна плата је увијек непромијењена, и мора бити уговорена, док су варијабилни дијелови плате увећања плате, која у зависности од врсте рада могу бити или не морају осим увећања за радни стаж које се мора рефлектовати на сваку плату и сваког радника.

На примјер, у одређеним дјелатности не постоји потреба за радом ноћу, па то увећање неће постојати док ће код других дјелатности такво увећање бити примјењено. Уколико постоји потреба и увећање по основу радног учинка ће бити примјењено на основну плату. Код неких дјелатности такво увећање неће постојати.

Измјењена је одредба члана 123. којом је сада прописано да се основна плата одређује на основу услова потребних за рад на пословима за које је радник закључио уговор о раду утврђених колективним уговором, општим актом и времена проведеног на раду, а елеметни за одређивање плате су коефицијенти сложености посла и цијена рада.

Што се тиче осталих личних примања као што је топли оброк, било која врста накнаде принцип је да оно што је опорезиво и на шта се плаћају доприноси буде утврђено у бруто принципу, а оно што није опорезиво као што је нпр. накнада за превоз на посао и са посла може бити утврђено у нето износу и издвојено из обрачуна.

Послодавац са радником уговора **бруто основну плату**, неће бити могуће уговорити плату у нето износу или плату прије опорезивања.

Утврђена је прелазна одредба за све послодавце који са радницима имају уговорене плате прије опорезивања да **уговоре бруто плате обрачуном важећим на дан 31.12.2021. године у року од 30 дана** од дана ступања на снагу закона

Дакле, уговори морају бити измијењени најкасније до 31.01.2022. године, а примјењиваће се за јануарске плате и даље.

На сљедећем примјеру видљив је обрачун плате, односно начин на који се долази од уговорене плате прије опорезивања до бруто плате и начин обрачуна плате према одредбама закона који су ступили на снагу 01.01.2022. године:

НАЧИН ОБРАЧУНА ПЛАТА – плата прије опорезивања	**Примјер**	**НАЧИН ОБРАЧУНА ПЛАТА – бруто плата**	**Примјер**
Основна плата прије опорезивања	**1088.9**	**Бруто основна плата**	**1620.4**
Бруто основна плата (Бруто основна плата = Основна плата прије опорезивања/0.672)	**1620.4**		

Такође, уколико је постојао коефицијент (са порезом) и цијена рада, до новог коефицијента се долази када се коефицијент који је постојао до 31.12.2021. године **подијели са 0,672**. Исто тако, уз задржавање непромијењених коефицијената (са порезом) могуће је промијенити цијену рада тако што се цијена рада која је постојала до 31.12.2021. године **подијели са 0,672.**

Надаље, у Закону о раду измијењена је одредба члана 128. којом се прописује **најнижа плата.**

Најнижа плата се исплаћује за пуно радно вријеме и просјечно остварене резултате радника у складу са актима послодавца, и то само када је износ плате радника обрачунате у складу са законом општим актом или уговором о раду испод износа најниже плате.

Свакако да је најзначајнија новина у односу на најнижу плату у томе да се најнижа плата која се исплаћује раднику увећава се по основу радног стажа (0,3% за сваку годину радног стажа - члан 124. Закона о раду).

Оваква одредба практично значи да у Републици Српској не постоји јединствена најнижа плата већ такорећи персонализована најнижа плата за сваког радника, што је свакако веома позитивно са аспекта радника, међутим на овај начин се помало губи заштитничка функција најниже плате.

Оно што свакако константо ствара недоумице јесте уговарање најниже плате.

Радник и послодавац могу уговорити плату која је нижа од најниже плате у којем случају се мора исплатити нето најнижа плата увећана по основу радног стажа.

Радник и послодавац могу уговорити и плату која је идентична износу најниже плате, с тим што је у том случају тај износ основна плата па се увећава за сва законска увећања плате.

Дакле, уколико је уговорена плата нижа од најниже мора се исплатити најнижа са увећањем по основу радног стажа, а уколико је уговорена најнижа плата на ту плату, свакако у бруто износу обрачунава се, поред увећања по основу радног стажа, и увећање за прековремени рад, рад ноћу, радни учинак и сва остала увећања у складу са законом, колективним уговором и општим актом

Одлука о најнижој плати у Републици Српској за 2022. годину - најнижа плата се одређује у висини од **590 КМ у нето износу** што износи **855,07 КМ у бруто износу.**

Утврђена је прелазна одредба за измјену свих подзаконских аката који садрже утврђене износе плате, дефинисан појам плате, те утврђене коефицијенте и основицу за одређивање плате.

Закон о измјенама и допунама Закона о раду ступио је на снагу **01. јануара 2022. године.**

Непоштовање одредаба о уговарању бруто плате за постојеће раднике санкционисано је са прекршајном новчаном казном од 2.000 КМ до 12.000 КМ.

Закон о порезу на доходак

Основни лични одбитак **повећан са досадашњих 8.400 КМ на 12.000 КМ на годишњем нивоу**, што представља **повећање са досадашњих 700 КМ на 1.000 КМ на мјесечном нивоу.**

Основни лични одбитак се обрачунава на мјесечном нивоу уз обрачун личног примања.

Промијењена је основица пореза на доходак од личних примања (члан 13. Закона о порезу на доходак) – пореска основица пореза на доходак од личних примања представља **збир бруто личних примања.**

Умањена је стопа пореза на доходак од личних примања **са 10% на 8%**.

Повећана је стопа пореза на доходак на доходак од ауторских права, права сродних ауторском праву и права индустријске својине, капитала, капиталних добитака и осталог дохотка **са 10% на 13%**, с тим да је код ових доходака основица у Закону о порезу на доходак остала иста, те да се приликом обрачуна основице код пореза на доходак од ауторских права, права сродних ауторском праву и права индустријске својине доприноси не прихватају као трошак (бруто основица), док је код пореза на доходак од осталог дохотка ситуација другачија, па се сходно одредби члана 53. Закона о порезу на доходак доприноси прихватају као одбитак од дохотка приликом обрачуна основице ове врсте пореза.

У члану 11. додат је нови став којим је прецизирано да се користима из радног односа не сматрају:

- посебни љекарски прегледи по основу посебних прописа,
- систематски контролни љекарски прегледи за све запослене,
- премије колективног осигурања које за своје раднике уплаћује послодавац за случајеве повреде на радном мјесту и при доласку на посао и одласку са посла.

Ова одредба се односи на посебне љекарске прегледе по основу посебних прописа, а ти прописи су прописи нпр. о заштити на раду и слично, а морају имати законску снагу или снагу подзаконског акта који је заснован на закони и стварају обавезу тих љекарских прегледа и њиховог плаћања од стране послодавца. Такође, исто се односи на систематске прегледе за које трошак сноси послодавац, међутим у овом случају не мора бити обавезан на те систематске прегледе.

Премије колективног осигурања су такође обавеза послодавца, и само у том случају се ова одредба примјењује.

Одредба члана 10. Закона о порезу на доходак је заштићена санкцијом у износу од 3.000 КМ до 9.000 КМ за правно лице и од 1.000 КМ до 3.000 КМ за одговорно лице, уколико исплатилац личног примања не исплати пореском обвезнику новчани износ од кориштења права на основни лични одбитак

За непоштовање одредбе којом је прописано да исплатилац личног примања одбија порез од пореске основице и остатак исплаћује пореском обвезнику прописана

је санкција у износу неплаћеног пореза који је исплатилац био дужан одбити од пореске основице и уплатити на рачун јавних прихода.

Наравно, ова санкција не амнестира исплатиоца од обавезе плаћања пореза, што практично значи да у случају прекршаја исплатилац мора платити дужни порез у двоструком износу.

Ступање на снагу закона је предвиђено **01. јануара 2022. године**, с тим да се овај закон примјењује на лична примања остварена након његовог ступања на снагу (прелазна одредба члана 72а.), односно за јануарску плату и даље.

Ова прелазна одредба не односи се на обавезу плаћања пореза на друге дохотке, односно, доходак о ауторских права, права сродних ауторском праву и права индустријске својине, дохотка од капитала, капиталног добитка и осталог дохотка, па се на те врсте дохотка примјењује онај закон који је на снази у моменту настанка пореске обавезе. Дакле, када је у питању нпр. остали доходак, остварен прије ступања на снагу Закона о измјенама и допунама Закона о порезу на доходак (01.01.2022. године).

На примјер, уколико је остали доходак остварен у децембру 2021. године, а исплаћује се у јануару 2022. године, на тај доходак примјењује се пореска стопа од 13%, док ће у ситуацији гдје је извршена и исплата дохотка и поднесена пореска пријава у 2021. години, а није плаћен порез, тај порез платити по стопи од 10%, дакле према одредбама који је био на снази у вријеме настанка пореске обавезе (пореска обавеза настаје исплатом дохотка).

Закон о доприносима

Умањена је збирна стопа доприноса **са 32,8% на 31%** и то умањена је само стопа доприноса за здравствено осигурање **са 12% на 10,2%**. Остале стопе доприноса (за пензијско и инвалидско осигурање, осигурање од незапослености и дјечију заштиту) остале су непромијењене.

Такође, овим законом прецизирано је да је основица доприноса за здравствено осигурање за лица која примају пензију из иностранства, та пензија, те да се допринос за пензијско и инвалидско осигурање плаћа како за накнаде од ауторксих права, тако и од права сличних ауторским правима и права индустријске својине.

Недостајућа средства у Фонду здравствене заштите Републике Српске надомјестиће се повећањем транфера из Буџета Републике Српске.

Овдје је битно напоменути да је одредба члана 10а. Закона о доприносима остала непримијењена па је и даље најнижа основица доприноса за лица која остварују лична примања на основу уговора о раду са непуним радним временом, најнижа бруто плата у Републици Српској, која износи, како је напријед и наведено 855,07 КМ.

Специфичне ситације утврђивања бруто плате:

Област производње текстила, одјеће, коже и производа од коже

Обвезници доприноса у овој области, а који остварују плату мању од просјечне бруто плате у Републици Српској за претходну годину према подацима Републичког завода за статистику Републике Српске, плаћају доприносе на посебну основицу коју чини 25% просјечне бруто плате у Републици у претходној години, па је обрачун плате због ове „олакшице“ веома компликован.

У овој области да би се поступило по прелазној одредби Закона о раду потребно је у уговоре о раду ставити постојећу плату прије опорезивања увећану износ доприноса од 121,77 КМ који су се плаћали у прошлој години.

Обрачун плата у овој области потребно је да остане непромијењен, осим у дијелу утврђивања основице за порез у смислу да је на крају потребно на укупно примање (основна плата са порезом и сва увећања плате и остала лична примања као што је регрес, топли оброк...исказана са порезом) додати износ доприноса који се код тих радника плаћао до 31.12.2021. године. Од тако утврђене основице одузимају се лични одбици и примјењује пореска стопа од 8%.

С обзиром да је просјечна бруто плата у претходној години износила 1.546 КМ, основица за доприносе износи 386,50 КМ (25% просјечне бруто плате), а допринос који се плаћа у 2022. години износи 119,82 КМ.

Коефицијент (са порезом)	4.6				Разлика
Цијена рада	123.29				
Основна плата прије опорезивања	**567.13**				
Основна плата у бруто износу			**688.90**		
Број сати	168		168		
Сатница		3.37		3.37	
Редован рад	168 сати	566.16	168 сати	566.16	
Минули рад	3.60%	20.38	3.60%	20.38	
Прековремени	10 сати, 25%	42.13	10 сати, 25%	42.13	
Топли оброк	21 дан, 7.97 КМ	167.37	21 дан, 8.37 КМ	175.77	
Укупно лично примање (са порезом)		**796.04**		**804.44**	
Основни лични одбитак		700.00		1000.00	
Лични одбици		150.00		150.00	
Основица за порез		0.00		0.00	
Порез	10%	**0.00**	8%	**0.00**	
Доприноси	25% просјечне бруто плате у претходној години, 32.8%	**121.77**	25% просјечне бруто плате у претходној години, 31%	**119.82**	
Нето плата		796.04		804.44	**8.40**
Бруто плата		917.81		924.26	**6.45**

Разлика у нето плати се јавља због већег износа за топли оброк, који је рачунат као 0,75% просјечне нето плате у претходној години (добијени износ је подијељен са

0,9, како би се добио износ са порезом). Мање повећање је код износа бруто плате јер је дошло до смањења фиксног износа доприноса, који је смањен за 1,95 КМ.

С обзиром на компликације које са собом носи ''олакшица'' за обрачун доприноса, радници у појединим случајевима у овој области не могу добити повећање плата на трошак државе. С друге стране, дугогодишњи повлаштени положај ове области сигурно је створио довољно простора код послодаваца да они изврше значајније повећање плата на свој трошак.

Обрачун плате за раднике у овој дјелатности је исти као и за остале раднике у Републици Српској уколико је плата тих радника виша од просјечне бруто плате у Републици Срспкој.

Субјекти на које се не односи Закон о раду Републике Српске

Овдје је ријеч највише о запосленима из Републике Српске који раде у заједничким институцијама БиХ, јер су та лица обвезници пореза на доходак и доприноса према прописима Републике Српске, а радне односе уређују према прописима које су донијеле заједничке институције БиХ. Имајући на уму да се на те запослене не односи прелазна одредба из Закона о раду Републике Српске, те да ти запослени имају у уговорима о раду фиксну нето плату, обрачун основице пореза на доходак и доприноса ће се вршити тако што се нето плата прерачуна на бруто плату према формули:

Бруто плата = Нето плата/0,61

Лица која раде на основу уговора о раду са непуним радним временом

Уколико радник има уговор на непуно радно вријеме, а лично примање не прелази најнижу бруто плату, основица доприноса је у висини најниже бруто плате у Републици Српској.

Радно вријеме код једног послодавца	4 сата	4 сата
Плата прије опорезивања	**300.00**	
Доприноси	263.57	265.07
Бруто плата	**563.57**	**563.57**
Основни лични одбитак	350.00	500.00
Порез	0.00	5.09
Нето плата	**300.00**	**293.41**

У случају да је лице запослено на непуно радно вријеме код више правних или физичких лица, а збир бруто личних примања не прелази бруто најнижу плату, обрачун и уплату доприноса врше исплатиоци сразмјерно обрачунатим личним примањима.

На сљедећим примјерима приказани су случајеви када је лице запослено на непуно радно вријеме код више правних или физичких лица, а збир бруто личних примања прелази бруто најнижу плату:

Радно вријеме код једног послодавца	4 сата	4 сата
Радно вријеме код другог послодавца	4 сата	4 сата
Плата прије опорезивања - код првог посл.	**350.00**	
Плата прије опорезивања - код другог посл.	**350.00**	
Бруто плата	**1041.67**	**1041.67**
Доприноси	341.67	322.92
Основни лични одбитак	700.00	1000.00
Порез	0.00	3.33
Нето плата	**700.00**	**715.42**

Радно вријеме код једног послодавца	5 сати	5 сати
Радно вријеме код другог послодавца	3 сата	3 сата
Плата прије опорезивања - код првог посл.	**400.00**	
Плата прије опорезивања - код другог посл.	**300.00**	
Бруто плата	**1041.67**	**1041.67**
Доприноси	**341.67**	**322.92**
Допринос код првог послодавца	213.54	201.82
Допринос код другог послодавца	128.13	121.09
Основни лични одбитак	700.00	1000.00
Порез	**0.00**	**3.33**
Порез код првог послодавца	0.00	2.08
Порез код другог послодавца	0.00	1.25
Нето плата код првог послодавца	437.50	447.14
Нето плата код другог послодавца	262.50	268.28
Укупна нето плата	**700.00**	**715.42**

ЗАКЉУЧАК

Слиједом свега напријед наведеног, јасно је да ова својеврсна реформа представља завршетак реформе увођења бруто принципа и уговарања и обрачуна и опорезивања личних примања у Републици Српској, а која је започета још 2009. године. Бруто принцип означава са једне стране јасан и непромјењив трошак рада за послодавце, транспарентан и јасан обрачун и утврђивање плате за раднике, и једноставан, усклађен са већином држава, начин опорезивања.

Радник зарађује бруто плату од које дио мора дати држави у облику пореза, други дио мора одвојити за социјалну сигурност сада и у будућности, а са трећим дијелом те бруто плате може слободно располагати.